Поштарина плаћена у готову

YU ISSN 0017—0933

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

LV год. од изласка
XXXII год. непрекидног излажења

Нови Сад, јун 1983
Број 6

САДРЖАЈ

ГЛАСНИК

АДВОКАТСКЕ КОМОРЕ ВОЈВОДИНЕ

ЧАСОПИС ЗА ПРАВНУ ТЕОРИЈУ И ПРАКСУ

LV год. од изласка — Нови Сад, јун 1983
XXXII год. непрекидног излажења — Број 6

ЧЛАНЦИ И РАСПРАВЕ

Јован Л. Јерковић
судија Врховног суда Војводине

ЗАШТИТА ДРЖАВИНЕ ПО ЗАКОНУ О ОСНОВНИМ СВОЈИНСКО-ПРАВНИМ ОДНОСИМА

I. *Увод*

Државина по својој природи не представља неко специфично својинско право, већ је као фактичка економска власт на ствари само основни атрибут који омогућује вршење права својине и других стварних права. Због тога је регулисање института државине и државинске заштите садржано у одредбама чл. 70. до 81 (Глава V) Закона о основним својинско-правним односима (даље закон) који је ступио на снагу 1. септембра 1980. године (Сл. лист СФРЈ, бр. 6/80), иако се тим законом уређују основни својинско-правни односи. У вези с тим треба истаћи да је закон унео и радикалну промену усвајањем модерне објективне (германске) концепције државине која не полази од разликовања између државине ствари и државине права (чл. 70. ст. 1. и 2 — непосредна и посредна државина). На тај је начин дефинитивно напуштена дотадашња владајућа субјективна класична (римска) концепција државине заступљена у нашем позитивном праву (Закон о парничном поступку — Глава двадесетосма, чл. 438. до 445) и судској пракси. И поред начелног опреде-

лења за објективну концепцију државине иста је допуњена и комплетирана утолико, што закон изузетно ипак предвиђа могућност постојања државине права стварне службености за лице које фактички користи непокретност другог лица у обиму одговарајућем садржини те службености (чл. 70. ст. 3).[1]

С обзиром на прихваћену објективну (германску) концепцију државине закон предвиђа и адекватан систем државинске заштите који у основи уређује тако, што начелним прописом у чл. 75. сваком држаоцу ствари и права гарантује право на заштиту од узнемиравања или одузимања државине (сметање државине). У том погледу закон изричито предвиђа и строго ограничење, јер искључује постојање државине на страни лица које по основу радног или сличног односа или у домаћинству врши фактичку власт на ствари за друго лице уз дужност да поступа по упутству овог другог лица (чл. 71). Тиме закон чини одређено и јасно диференцирање између државине и притежања (детенције), па како према изложеном детентор нема државину не припада му ни право на државинску заштиту.

Законом предвиђена средства ради реализације заштите државине су самопомоћ (вансудска заштита — чл. 76) и државинске тужбе (судска заштита — чл. 77).

II. *Самопомоћ као средство вансудске државинске заштите*

Уопштено говорећи самопомоћ се као облик заштите одређеног субјективног права манифестује у виду реализације и обезбеђивања таквог конкретног права од стране његовог титулара, који се у том циљу служи сопственим снагама под чиме се подразумева употреба физичке силе. Стога самопомоћ као несавршен облик правне заштите у условима друштвено организованог правног система у принципу није дозвољена. Самопомоћ се у суштини своди на право јачег и њоме врши задирање у туђу правну сферу ради реализације свог конкретног субјективног права. Управо те карактеристике квалификују самопомоћ као друштвено опасно средство за заштиту субјективног права и неспојиво са начелима правног поретка, па услед тога подлежи и кривичној санкцији.

Међутим, постоји и могућност одступања од наведеног принципа утолико, што је упоређујући модерна законодавства у свету самопомоћ само изузетно допуштена у оним ситуацијама када би интервенција суда била прекасна или иначе нецелисходна, али само у границама и под условима које је закон прописао. У противном самопомоћ би се претворила у самовлашће и имала за последицу повреду туђег субјективног права, што

---

[1] Више о томе у нашем чланку „Државина по закону о основним својинско-правним односима", Гласник АКВ, бр. 1/83.

правни поредак не дозвољава и такво понашање учиниоца третира као кривично дело.[2]

Како државина није одређено субјективно право већ само фактичка власт на ствари, то се и изузетна заштита државине путем самопомоћи односи само на заштиту постојећег фактичког стања. Такву врсту заштите закон изричито обезбеђује сваком држаоцу без обзира да ли је истовремено и носилац неког субјективног права на ствари која је предмет државине (чл. 75). И предратна правна правила из Аустријског (Огз) и Србијанског (Сгз) грађанског законика предвиђала су као могући изузетак допуштеност самопомоћи ради заштите државине (поседа).[3]

У нашем досадашњем позитивном праву и судској пракси самопомоћ у домену заштите државине (поседа) није директно истицана, али је као врста заштите државине ипак индиректно била уведена одредбом чл. 441 ст. 1 Закона о парничном поступку (ЗПП — Сл. лист СФРЈ, бр. 4/77), која је и раније била садржана у истом закону из 1956. године са изменама и допунама (чл. 412). По овом законском пропису туженик (сметалац) могао је истаћи перемторан приговор „да му је тужилац одузео посед силом (vi), потајно (clam) или преваром (praecario)" и то „ако од дана када је тужени сазнао да је тужилац одузео посед па до дана када је повратио посед није протекло више од тридесет дана". Ако је од одузимања поседа протекло више од годину дана о овом приговору ранијег држаоца (excerptio vitiosae possessionis ab adversario) није се могло расправљати, што значи да је у том случају била искључена и могућност употребе самопомоћи ради повраћаја предмета државине (чл. 441. ст. 3 ЗПП).[4] Овде се очигледно ради о два преклузивна рока (субјективном и објективном) у оквиру којих је ранији држалац имао право на самопомоћ ради повраћаја одузете државине.

Нови закон у односу на досадашње стање доноси значајну новину, јер у чл. 76. изричито прокламује дозвољеност самопомоћи као средства заштите државине.[5] Право на самопомоћ има сваки држалац (чл. 75) против оног лица које га неовлашћено узнемирава у државини или му је исту одузело, али само под условима стриктно наведеним у закону који су неопходни и кумулативно морају бити испуњени у конкретном случају.

---

[2] Више о томе: Др Боривоје Познић, Грађанско процесно право, Београд 1978, стр. 8. — Др Борис Визнер, Грађанско право у теорији и пракси, Загреб 1962, стр. 161.

[3] Пар. 344. Огз гласи: „Међу права државине долази и право штитити своју државину, и у случају кад би судска помоћ сувише доцкан стигла, држалац је овлашћен силу сразмерном силом одбити (пар. 19)..." — Превод др Драгољуб Аранђеловић, Београд 1921.

Пар. 208. Сгз гласи: „Где год своју ствар нађеш и познаш, можеш је натраг искати, и теби се твоје вратити мора. Али силом да не узмеш, осим ако није на обрани или на гоњењу. Иначе ако ти други не пушта ствари, да га судом имаш натерати."

[4] Др Андрија Гамс, Основи стварног права, Београд 1971, стр. 315.

[5] Такав став је заступљен у свим савременим грађанским законицима у свету.

Прописивањем услова за могућност реализације државинске заштите путем самопомоћи закон очигледно иде за спречавањем појава, да се оваква изузетно допуштена самозаштита не претвори у противправни напад и тиме експонира као акт самовлашћа.

Поменути услови су следећи:

1) Да би се предузети акт самопомоћи од стране држаоца сматрао легалним и оправданим видом самозаштите постојећег фактичког стања, потребно је да је извршен само против оног лица које неовлашћено узнемирава или одузима државину њеном држаоцу, а не и у случају када је то лице овлашћено на вршење дотичне радње. Тако не постоји сметање државине ако треће лице на предмету државине ради његовог искоришћавања обавља одређене радње на основу права из уговорног односа са држаоцем (нпр. закуп), или по самом закону (нпр. кресање грана туђег дрвета у свом ваздушном простору, задржавање туђе животиње ради обезбеђења накнаде штете). Такође не представља акт сметања државине поступање административног односно судског органа на основу управног акта односно судске одлуке (експропријација, арондација, извршење). Све то под претпоставком да се не ради и о евентуалном недозвољеном прекорачењу постојећег овлашћења односно о злоупотреби права.

2) Да је опасност од узнемиравања државине или одузимања предмета државине непосредна. То значи да таква опасност мора непосредно да предстоји или је већ започета и траје. Ако је у питању само узнемиравање државине тј. када још није дошло до губљења државине, мишљења смо да нема никаквог спора о праву држаоца на самоодбрану да својим снагама одбије истовремени противправни напад на државину (тзв. дефанзивна самопомоћ). Проблем настаје у случају када је треће лице неовлашћено одузело од правог држаоца предмет државине и на основу тако новоствореног стања постало држалац. Поготово имајући у виду случај када је од неовлашћеног одузимања ствари протекло извесно време и новонастало фактичко стање се консолидовало. Право на самопомоћ по закону садржи и право држаоца да одузету му ствар врати и успостави раније државинско стање држећи се при том законом прописаних услова (тзв. офанзивна самопомоћ). Свакако је могућност коришћења права на овај вид самопомоћи везана за одређене временске границе, али закон о томе ништа не говори чак ни оријентационо. И поред тога несумњиво сметани држалац има право на повраћај одузете ствари у току трајања неовлашћеног (противправног) напада одузимача. Када је одузимање ствари уследило као последица противправног напада који је завршен, оматрамо да у том случају ранији држалац има право на повраћај ствари и успостављање ранијег стања само ако је одмах непосредно по одузимању ствари, тј. без икаквог одлагања предузео самоодбрану. Такво је становиште већ прихваћено у правној теорији и судској пракси, јер се оправдано заснива на фикцији да напад одузимача није престао и да га сметани држалац избацује из државине одмах по одузимању (in continenti). Стога је

неприхватљиво у правној теорији изражено мишљење по коме би се у приказаној ситуацији временске границе за овај вид самопомоћи евентуално могле одредити по аналогији са роком од 30 дана односно годину дана у коме је могуће поднети државинску тужбу. У истом року је и тужени у спору због сметања државине могао раније по чл. 441. ст. 2. ЗПП, а и сада може по чл. 78. закона да истакне већ поменути перемторан приговор о мањљивости тужиочеве државине. По нашем схватању било какво проширивање појма самопомоћи у реченом смислу не би са правног ни стварног аспекта било оправдано имајући у виду посебне карактеристике овог изузетно законом дозвољеног вида државинске самозаштите.

3) Да је предузета самопомоћ нужна, што значи да она мора бити неопходно потребна због постојања непосредне опасности. Сем тога потребно је да се истовремено ради о таквој фактичкој ситуацији у којој је искључена могућност благовремене интервенције суда или је недоступна, а предстоји наношење штете и евентуално ненакнадиве штете сметаном држаоцу.

4) Да начин извршења самопомоћи одговара приликама у којима постоји опасност, јер право на вршење самопомоћи као легализовано средство државинске заштите мора бити крајње рестриктивно. Стога приликом сузбијања противправног напада на државину сметани држалац треба увек да тежи ка избегавању наношења штете на стварима нападача и наравно наношења му телесне повреде. Према томе, конкретни начин предузете самопомоћи треба да је сразмерно адекватан у односу на конкретно испољени начин и интензитет неовлашћене непосредне опасности којом се врши напад на државину у циљу њеног узнемиравања односно одузимања. Зато самопомоћ не сме да се остварује у прекорачењу и изван ових реално постојећих могућности за легално отклањање непосредне опасности од противправног напада на државину. Да ли таква адекватност постоји у приликама када је употребљена самопомоћ ради заштите државине, то је увек чињенично питање (questio facti) које суд зависно од постојећих околности решава у сваком конкретном случају.

Поред наведених законских услова који морају бити испуњени у сваком конкретном случају за могућност легалног коришћења права на самопомоћ ради заштите државине, свакако је од значаја питање ко све има право на самопомоћ и против кога. Поготово, јер закон доноси важну новину у виду поделе државине на непосредну и посредну, што је последица усвајања објективне (германске) концепције државине и уједно напуштања досадашње субјективне (римске) концепције државине која се темељила на строгом диференцирању државине ствари од државине права.

Право на самопомоћ у смислу чл. 76 закона припада сваком држаоцу (чл. 75), дакле непосредном, посредном, титулару права стварне службености и судржаоцу ствари или права (чл. 70). Из овога пре свега произилази, да је на употребу самопомоћи

неспорно овлашћен непосредни држалац без обзира да ли фактичку економску власт на предмету државине врши по основу права својине или неком другом стварноправном односно облигационоправном основу, или независно од тога. Спорно је и од посебног значаја питање обима права на самопомоћ посредног држаоца, пошто овај у том својству фактичку власт на ствари реализује преко другог лица коме је ствар уступио у непосредну државину по основу плодоуживања, уговора о коришћењу стана, закупа, чувања, послуге или неког другог правног посла (чл. 70. ст. 2). Овај проблем се појављује због специфичности положаја посредног држаоца, који је дефинисан корелацијом односа између посредне и непосредне државине. Услед тога је за посредног држаоца могућност коришћења права на самопомоћ у извесном смислу ограничено везивањем за испуњење и одређених других услова како у односу на трећа лица, тако и у односу према самом непосредном држаоцу.

Тако непосредном држаоцу припада примарно право на самопомоћ против трећег лица које неовлашћено задире у његову државинску сферу, док право на такву интервенцију може изузетно да има и посредни држалац зависно од одређених околности случаја. То може бити случај када непосредни држалац из објективних разлога није у стању да се послужи правом на самопомоћ (нпр. услед одсутности). Посредни држалац би тада имао право на предузимање самопомоћи ради заштите државине од узнемиравања или одузимања првенствено у интересу непосредног држаоца, а уједно штитећи тиме и сопствене економске интересе који проистичу из посредне државине. Уколико је противправни напад трећег лица имао за исход одузимање државине непосредни држалац може користећи своје право диспозиције и да не реагује на новонастало фактичко стање путем права на самопомоћ ради успостављања ранијег државинског стања односно да не жели више враћање одузете ствари. У таквом случају сматрамо оправданим да се посредном држаоцу призна право да служећи се самопомоћи оствари повраћај ствари и то директно њему ради заштите својих економских интереса, пошто је и понашање непосредног држаоца условило да престане раније фактичко стање везано за постојање његове непосредне државине.

Када је у питању међусобни однос између посредног и непосредног држаоца право на самопомоћ једног против другог ради заштите сопствене државине у начелу је дозвољено, а такав став је преовладао и у судској пракси.[6] Само зависи од оцене околности конкретног случаја да ли ће се предузета самопомоћ сматрати за оправдану и адекватну имајући у виду све конкретне карактеристике неовлашћеног напада на државину и својства угрожене државине, која су различита и истовремено специфична за сваку од тих државина (посредну и непосредну). Држећи се тог полазног начелног става можемо основано закључу-

[6] Супротно становиште др Борис Визнер, Коментар закона о основним власничко-правним односима, Загреб 1980, стр. 506.

чити да посредни држалац има право на самопомоћ против непосредног држаоца, ако овај ради економског искоришћавања предмета државине предузима такве радње које прелазе границе правног основа његове непосредне државине. Што се тиче непосредног држаоца њему такође припада право на самопомоћ против посредног држаоца, који му је ствар дао у непосредну државину на основу међу њима закљученог одређеног правног посла (чл. 70. ст. 2). То ће бити у случају када посредни држалац неовлашћено узнемирава или одузме државину непосредном држаоцу, те на тај начин онемогућава непосредног држаоца у редовном вршењу фактичке власти на предмету државине у оквиру постојећег правног основа на коме је успостављена непосредна државина.

Титулар права реалне службености има такође право на самопомоћ ради заштите државине тог права (чл. 76. у вези чл. 70. ст. 3. и чл. 70). Како се државина права по начину стицања и вршењу битно разликује од државине непокретности (посредне и непосредне),[7] то је и право на самопомоћ таквог држаоца ради заштите државине специфично. Поготово када је у питању дисконтинуирана реална службеност која се своди само на повремено (испрекидано) коришћење послужне непокретности. Без сумње таквом држаоцу припада право у пуном обиму на самопомоћ против трећег лица које му неовлашћено узнемирава државину. Међутим, друкчија је ситуација када се ради о међусобном односу између држаоца права одређене стварне службености и власника (имаоца) послужног добра-непокретности који ту непокретност има у својој државини. Код таквог стања ствари прихватљиво је становиште по коме би држалац (сервитутни овлашћеник) имао право на дефанзивну самопомоћ према власнику послужне непокретности само, ако га овај омета у непосредном фактичком вршењу припадајућег права стварне службености у његовој битној садржини, а не и у случају тек намераваног започињања са вршењем тог права.[8]

Ствар или право стварне службености може да се налази у државини више лица (титулара), па у том случају постоји судржавина (чл. 70. ст. 4). Као и код сусвојине фактичка власт на ствари односно праву стварне службености у судржавини се врши заједнички тј. по аликвотним деловима.[9] Сваки судржалац ужива право на државинску заштиту према трећим лицима, као и у међусобним односима са другим судржаоцима, ако један од њих онемогућава другог у дотадашњем начину вршења фактичке власти на ствари која је предмет судржавине (чл. 80). Следом тога сваки судржалац има и пуно право на самопомоћ

---

[7] Подробније о томе у нашем чланку „Државина по закону о основним својинско-правним односима", Гласник АКВ, бр. 1/83.

[8] Др Борис Визнер, Коментар закона о основним власничко-правним односима, Загреб 1980, стр. 506—507.

[9] За разлику од судржавине могућа је и заједничка државина код које нема самосталне ни по аликвотним деловима подељене фактичке власти, већ је по њеној садржини држаоци врше заједнички (нпр. код заједничке својине брачних другова).

под законским условима у односу на треће лице ради заштите или одузимања државине (чл. 76). У међусобним односима са другим држаоцима правом на самопомоћ може да се послужи држалац само у том случају, ако је један од осталих држалаца извршио такав неовлашћени акт којим га потпуно искључује из државине или му онемогућава односно знатно отежава вршење државине у односу на дотадашње стање.

Услед усвајања објективне модерне концепције државине сужен је круг лица која по закону немају државину због недостатка економске власти у фактичком држању ствари односно када такву фактичку власт врше у економском интересу другог лица, само на категорију лица примерице означена у чл. 71. закона (детентори — притежаоци). И поред тога се њима основано признаје под истим законским условима као и држаоцу право на самопомоћ само против трећег лица у случају неовлашћеног узнемиравања или одузимања државине правог држаоца (њиховог послодавца) тј. у интересу овог, док то право немају и према самом том држаоцу. Шта више држалац може да користи право на самопомоћ против тих детентора (притежалаца) када они одбију да предају држаоцу ствар дату им у притежање или својим поступањем у вршењу фактичке власти на основу притежања могу довести до уништења ствари односно проузроковања ненакнадиве штете држаоцу.

Закон уопште не спомиње институт тзв. прекариума који је био предвиђен у предратном правном правилу из пар. 974. Огз које гласи: „Ако није одређено време трајања нити намера употребе, онда не постоји никакав прави уговор, већ необавезна измољена послуга (precarium), и давалац ствари на послугу може дату ствар натраг тражити кад год му се свиди" — пар. 345—347, 479 (превод др Драгољуб Аранђеловић, Бгд 1921). Овде се ради о тзв. измољеној послузи када лице (прекарист) по пристанку даваоца ствари једну ствар држи са или без права коришћења на неодређено време односно до опозива даваоца ствари и под неодређеним условима. С обзиром на овакав положај прекаристе у фактичком држању дате му ствари мислимо, да и прекаристи иако нема државину ствари припада право на самопомоћ према трећем лицу у случају неовлашћеног сметања државине у интересу правог држаоца (даваоца ствари), а и ради заштите сопственог економског интереса ако му је ствар дата са правом коришћења.

III. *Судска заштита државине*

Судска заштита државине у нашем правном систему према досадашњем позитивном праву и судској пракси била је изричито регулисана одредбама главе двадесет осме Закона о парничном поступку, које су чиниле посебан парнични поступак (чл. 438. до 445). У том поступку тзв. судске заштите суд је расправљао и одлучивао по специјалној тужби због сметања

државине којом се тражи заштита државине од узнемиравања или одузимања. И нови закон у погледу судске заштите државине уређује питање државинске тужбе тако, што у принципу задржава идентична решења као и Закон о парничном поступку. Стога у односу на карактер и циљ ових тужби нема никакве разлике између новоусвојене објективне и напуштене досадашње субјективне концепције државине. Питање судске заштите државине закон регулише у чл. 77. по коме такву заштиту држалац може тражити у случају узнемиравања односно одузимања државине у року од 30 дана од дана сазнања за сметање и учиниоца (субјективни рок), а најкасније у објективном року од годину дана од насталог сметања (спор због сметања државине).

Из изложеног следи да судска заштита државине долази у обзир у свим оним случајевима када се држалац не користи законским правом на самопомоћ (самозаштиту) односно када нема то право. Држалац судску заштиту државине може да остварује само одређеним правним средствима зависно од степена нарушавања државине (turbatio possessionis), а то су у ствари две државинске тужбе које спадају у тзв. possessorium extraordinarium:

1) Тужба ради отклањања узнемиравања државине (actio retinende possessionis) подноси се против оног лица, које неовлашћено врши одређене радње фактичке власти на предмету државине без његовог потпуног одузимања односно одузимања државине (нпр. орање туђег земљишта, гажење усева, сађење на туђем земљишту и др.).

2) Тужба ради повраћаја државине (actio recuperandae possessionis) подноси се у циљу успостављања ранијег државинског стања путем враћања држаоцу одузетог предмета државине и тиме омогући држаоцу вршење фактичке власти на ствари. Ова се тужба подиже у случају када је држалац услед почињеног сметања потпуно лишен државине ствари (нпр. преваром, лукавством, отимањем и др.).

Према наведеном неопходне претпоставке за тужбу због сметања државине су следеће:

1) Постојање последњег фактичког стања државине тужиоца у време почињеног акта сметања државине. Терет доказивања ове одлучне чињенице лежи на тужиоцу зависно од његовог односа као држаоца према ствари (непосредни или посредни држалац).

2) Почињено сметање државине од стране туженог које може да се састоји од акта узнемиравања односно ограничавања држаоца у вршењу фактичке власти на ствари па до потпуног одузимања државине. И доказивање ове одлучне чињенице такође терети тужиоца.

Поред државинских тужби у смислу чл. 77. закона по предратним правним правилима постоји још једна државинска тужба, која за разлику од поменутих спада у тзв. possessorium ordinarium и која је без оспоравања била примењивана у досадашњој судској пракси (пар. 347. Огз). Захтев ове тужбе односи се

на успоставу пређашњег стања државине путем враћања ствари држаоцу по основу јачег права на државину. У томе је слична тзв. публицијанској тужби (тужби из претпостављеног права власништва — пар. 372. Огз сада чл. 41. закона), али се од ње битно разликује. Наиме, као државинска тужба усмерена је искључиво на успостављање ранијег државинског стања и њу подиже квалификовани држалац, тј. онај држалац чија је државина симултано законита, савесна и истинита против сваког слабијег држаоца, док је публицијанска тужба власничка тужба за повраћај ствари по основу претпостављеног права власништва.[10] Како нови закон ову врсту државинске тужбе не предвиђа, то је дискутабилно да ли је и даље у судској пракси уопште могућа њена примена, мада по нашем мишљењу не би било супротно закону да се у том погледу стање не мења.

Судску заштиту државине има сваки држалац ствари и права (чл. 75), па према томе непосредни држалац, посредни држалац, титулар права стварне службености и судржалац ствари или права (чл. 70). У вези с тим треба посебно истаћи да и наследник постаје држалац у тренутку смрти оставиоца, без обзира на чињеницу када је стекао фактичку власт на ствари (чл. 73), и као такав ужива право на пуну државинску заштиту (вансудску — самопомоћ и судску). Из овога следи да право на судску државинску заштиту припада, не само држаоцу чија је ствар или који има неко стварно право на ствари, већ и сваком фактичком држаоцу без икаквог права на државину. То значи да закон штити сваку државину без обзира да ли је конституисана као непосредна или посредна, законита или незаконита, савесна или несавесна, истинита или неистинита (маљива) уз ограничење за ову последњу предвиђено у чл. 78. ст. 2. закона. Квалитативна својства појединих врста државине су од значаја само у извесним правним ситуацијама када држалац с обзиром на квалитете своје државине долази у повољнији положај у односу на држаоца чијој државини недостају такви квалитети.[11]

Што се тиче судске заштите државине непосредног и посредног држаоца према трећем лицу и посебно у међусобним односима ових држалаца важи оно, што је већ речено о њиховом праву на вансудску заштиту државине путем самопомоћи (самозаштите). За судску заштиту државине права стварне службености и судржаоца код постојања судржавине ствари или права такође упућујемо на излагање у вези права на самопомоћ ради заштите државине наведеног стварног права и судржаоца у односу на трећа лица, као и у међусобним односима са осталим судржаоцима.

Закон је услед усвајања објективне концепције државине круг лица која немају државину (детентори-притежаоци) свео само на лица која у фактичком држању ствари економску власт остварују у интересу и по упутствима другог лица (чл. 71). И по-

[10] Види Визнер, Грађанско право у теорији и пракси, Загреб 1962, стр. 200, 205.

[11] Види Визнер, op. cit., стр. 179—180.

ред тога што тим лицима под истим законским условима као и држаоцу припада право на самопомоћ према трећем лицу ради заштите државине у интересу држаоца (њиховог послодавца), не припада им и право на судску заштиту путем подношења државинске тужбе. Та лица немају државину и као таква нису активно легитимисана за подношење државинске тужбе, јер то право искључиво има држалац. У међусобним односима држаоцу осим права на самопомоћ према детенторима неспорно припада право на судску заштиту државине у већ поменутим случајевима у којима може да се послужи правом на самопомоћ.

Питање судске државинске заштите прекаристе тј. лица које на основу измољене послуге по пристанку даваоца (држаоца) неку ствар држи са или без права коришћења на неодређено време односно до опозива даваоца и под неутврђеним условима, у досадашњој судској пракси није увек правилно решавано. Како прекарист нема државину то је по правилу заузимано становиште да не може уживати ни судску државинску заштиту у односу на треће лице. Ово становиште је исправно уколико се ради о случају када прекарист примљену ствар држи без права коришћења, али ако има и то право онда се његов положај мора размотрити са другачијег аспекта. По субјективној концепцији државине он би се имао третирати као детентор ствари, али уједно и као држалац права коришћења ствари, док би у смислу објективне концепције државине био у положају непосредног држаоца с обзиром да коришћењем држане ствари реализује и одређену економску корист. Све то основано упућује на закључак да би у приказаном случају и прекарист уживао судску државинску заштиту наравно само према трећем лицу.

Извршено сметање државине (узнемиравање или одузимање) је једна од неопходних претпоставки тужбе због сметања државине, па је стога свакако потребно поближе објаснити и дати квалификацију појма самог акта којим је учињено сметање. У закону се акт сметања државине дефинише само као неовлашћено (противправно) узнемиравање или одузимање државине без навођења било каквог услова у погледу постојања одређене вољне (психичке) компоненте код сметаоца приликом предузимања таквог акта (чл. 76). Ово је питање значајно, јер је у правној теорији постојало подвојено мишљење о томе које се поступање може оквалификовати као чин сметања државине. За прво становиште акт сметања државине представља цивилноправни деликт, што значи да би се у сваком конкретном случају претходно морало утврдити постојање кривице односно одговорности на страни туженог — сметаоца. Ово зато, јер нарушавање државине мора бити таквог карактера да се њиме истовремено манифестује претензија на ствар која је предмет државине или намера за узнемиравање државине (animus turbandi). По супротном становишту третирање акта сметања државине у смислу цивилноправног деликта са практичког гледишта умањује значај државинске заштите. Стога је по овом другом становишту за

сметање државине довољно да постоји објективно противправно задирање у туђу државину, с обзиром да заштита државине по закону није условљена и постојањем наведеног психичког елемента. У досадашњој јудикатури чврсто је био усвојен и доследно примењиван став заснован на прихватању оног другог становишта по коме animus turbandi није претпоставка за квалификацију акта сметања. Свако неовлашћено задирање у туђу државинску сферу је објективно противправно (turbatio possessionis), без обзира да ли постоји или не код туженог — сметаоца свест о противправности таквог поступања, па се у спору због сметања државине ни не поставља било какво претходно питање о постојању кривице (одговорности) туженог. Из овога се основано може закључити да је починилац сметања државине и сваки онај који поступа у погрешном уверењу (заблуди) да се налази у државини одређене ствари или права (нпр. заузимање дела туђег земљишта због непознавања праве границе, улажење радника у туђу државину због погрешно датог упутства и др.). У свим тим случајевима постоји увек за сметаоца могућност извињења за своје деловање тј. да не чекајући опомену односно протест држаоца сам успостави раније државинско стање. Зато елиминисање услова о постојању кривице односно одговорности сметаоца не значи, мада би то на први поглед изгледало, одступање од оног познатог и етички дубоко прожетог начела о оправданости осуђивања само малициозног поступања односно понашања које произилази из крајње непажње. Све што је напред изложено по овде постављеном питању пружа довољан основ за констатацију да је у нови закон унет појам акта сметања државине идентичан оном, који је већ дефинисан и доследно примењиван у досадашњој судској пракси (чл. 76).

Рок за подношење због сметања државине (субјективни од 30 дана односно објективни од годину дана) прописан у чл. 77. закона је строги законски (преклузивни) рок који се као такав не може продужити ни скратити, па је стога на њега суд дужан да пази по службеној дужности. Ако суд већ приликом претходног испитивања тужбе или у току поступка установи да је тужба због протека рока неблаговремена мора је из тог разлога решењем одбацити (чл. 282. ст. 1. ЗПП у вези чл. 77. закона). У таквој ситуацији тужиоцу остаје само могућност, да уместо сумарном репозицијом заштиту државине остварује редовном репозицијом за коју по закону није прописан рок.

С обзиром да је у питању преклузивни рок искључена је могућност тражења односно дозволе повраћаја у пређашње стање због његовог пропуштања и тиме продужење овог рока за тужбу, без обзира на разлог који је изазвао пропуштање. То јасно произилази из одредаба чл. 117. ЗПП по којима је основна претпоставка за подношење односно усвајање предлога за повраћај у пређашње стање да је парница већ у току (чл. 194. у вези чл. 185. ЗПП), те је у току парничног поступка странка пропустила рочиште или рок за предузимање неке радње у поступку и услед тога изгубила право на ту радњу.

У теорији и досадашњој судској пракси било је спорно питање каквог је карактера рок за подношење тужбе због сметања државине, тј. да ли је то рок преклузивни материјалног или процесног права. Укратко речено преовладало је мишљење да је рок за тужбу због сметања државине тада регулисан у чл. 439. ЗПП рок процесног права. Оно је засновано на најпоузданијем критеријуму за разликовање процесних од материјалноправних рокова, који полази пре свега од чињенице да ли је рок одређен прописима процесног или материјалног права. Усвајање таквог схватања имало је адекватног одраза у судској пракси, јер су се у погледу рачунања почетка и свршетка рока за тужбу због сметања државине неспорно имале примењивати одредбе ст. 2. и 4. чл. 112. ЗПП, а што је било од посебног значаја у случају када последњи дан рока падне у дан када суд не ради. Сада је рок за тужбу предвиђен у чл. 77. новог закона (материјалноправним прописом), па је стога очигледно да се тај рок не може сматрати преклузивним процесним, него преклузивним материјалним роком и зато су престале да важе одредбе чл. 439. ЗПП ступањем на снагу новог закона (чл. 89).

Имајући у виду ову радикалну новину у закону може се извесно очекивати у судској пракси појава спорног питања у вези рачунања почетка и протека рока за тужбу због сметања државине из чл. 77. закона. Суштина овог по судску праксу веома значајног питања је у томе, да ли се само законом одређени процесни рокови у парничном поступку продужују у смислу чл. 112. ст. 4. ЗПП, а не и преклузивни (материјалноправни) рокови одређени у посебним прописима, као што је то рок за тужбу због сметања државине из чл. 77. закона, те да ли за такве рокове важе само одредбе из чл. 113. ст. 1. до 7. с обзиром на изричиту одредбу ст. 8. овог члана. Како таква одредба не постоји и за преклузивне рокове наведене у ст. 4. чл. 112. ЗПП, то би по једном становишту упућивало на закључак да се материјалноправни преклузивни рок не би могао продужити ни у случају када његов последњи дан пада на државни празник, недељу или неки други дан када суд не ради. По овом становишту остаје једино могућност да се тужба поднесе препоручено путем поште, али увек до закључно последњег дана тог рока (чл. 113. ст. 2. и 3. ЗПП). Противно становиште од изложеног сматра, да је одредбом ст. 8. чл. 113. ЗПП изричито прописано примењивање свих претходних ставова од 1 до 7 овог члана и на преклузивни рок у коме се по посебном пропису мора поднети тужба, те да се и на такав рок примењује и одредба ст. 1. чл. 113. ЗПП. По овом пропису сматра се да је поднесак везан за рок дат у року ако је предат надлежном суду пре истека рока, а на који се начин рачунају рокови, посебно у погледу њиховог почетка и свршетка, регулисано је у чл. 112. ЗПП. Како је према томе, законодавац одредио и за преклузивне рокове у којима се по посебним прописима мора поднети тужба, да се и на њих примењује одредба ст. 1. чл. 113. ЗПП, то је тиме уједно у погледу њиховог рачунања обухваћена примена одредаба чл. 112. ЗПП. Сматрамо да је

ово друго становиште исправно, јер има сигурно упориште у закону. Следило би из овога да се у почетак тока субјективног преклузивног рока од 30 дана за тужбу због сметања државине не рачуна дан сазнања за сметање и учиниоца, него први наредни дан (ст. 2. чл. 112. ЗПП). Ако последњи дан тог рока пада на државни празник, недељу или други дан када суд не ради у том случају рок истиче протеком првог наредног радног дана (ст. 4. чл. 112. ЗПП). Када је у питању преклузивни објективни рок за тужбу одређен са годином дана од насталог сметања свршетак тог рока рачуна се на начин предвиђен одредбом ст. 3. чл. 112. ЗПП.

Сваки држалац ствари или права је активно легитимисан за покретање спора због сметања државине (чл. 75), док је у том спору пасивно легитимисан сваки онај ко неовлашћено (самовласно) узнемирава држаоца у државини или му је одузео (чл. 76). Ако је то учињено преко трећег лица онда је потребно да буде тужен онај у чијем је интересу односно по чијем је налогу извршено сметање, а уз могућност да тужбом такође буде обухваћено и то треће лице чијим је непосредним физичким деловањем учињен акт сметања.[12] У вези с тим прихватљиво је становиште да пасивна легитимација у спору због сметања државине може да обухвати и наследника (универзалног сукцесора) сметаоца државине, као и његовог сингуларног сукцесора који је знао за самовласно поступање претходника, али уз услов да и у тим случајевима важи исти рок за тужбу из чл. 77 закона.

Што се тиче захтева тужбе због сметања државине као карактеристично треба истаћи да је она увек кондемнаторна тужба. Чинидба у њеном петиту може да се састоји у налагању туженом да успостави раније државинско стање или да се удружи (клони) од предузимања радњи којима је учинио сметање односно да је тужени дужан трпети да тужилац врши одређено стварноправно овлашћење на туђој ствари. Треба додати да је такође могућа и кумулација таквих захтева.

(Наставиће се)

---

[12] Др Боривоје Познић, Грађанско процесно право, Београд 1978, стр. 371.

Др Никола Воргић
адвокат, Нови Сад

ПИТАЊЕ УСКЛАЂЕНОСТИ И УТЕМЕЉЕНОСТИ ЧЛАНА 27/2 ЗАКОНА О ВОДАМА САП ВОЈВОДИНЕ

1.

Закон о изменама и допунама Закона о водама (Сл. л. САПВ, бр. 5/82 и 7/82) је унео извесне новине у односу на дотадашња законска решења одређених питања. Између осталог, Закон је одредио да су водопривредне организације које управљају насипима за одбрану од поплава са припадајућим објектима инвеститори изградње и реконструкције тих објеката (чл. 27/2 Пречишћеног текста — Сл. л. САПВ, бр. 21/82). Исто тако, да насипима за одбрану од поплава са припадајућим објектима управљају водопривредне организације које обављају делатност заштите од штетног дејства воде (чл. 5/2 истог Закона). Закон није при том поближе регулисао ова питања да би она, у примени и практичном дејству могла бити третирана и интерпретирана као специјални закон или партикуларан правни поредак у односу на опште прописе и друга добра у друштвеној својини, што отвара нека питања усклађености ових опредељења са другим важећим прописима и кохерентности самог Закона о водама.

Питање је, наиме, системске утемељености цит. законске одредбе да су инвеститори изградње и реконструкције насипа за одбрану од поплава са припадајућим објектима водопривредне организације које управљају овим и оваквим објектима. Или, једноставније речено: питање је да ли водопривредне организације које управљају насипима за одбрану од поплава са припадајућим објектима јесу и могу бити инвеститори изградње заштитних насипа и припадајућих објеката. И то, како са гледишта целине правног система, тако и са гледишта самог Закона о водама.

2.

Већ у сасвим сумарној и унеколико упрошћеној анализи тог и тако постављеног питања, може да се одмах истакне да према Закону о водама није спорно да СИЗ за основно уређење

вода Војводине или тачније: чланови ове Заједнице (по законском делокругу) обезбеђују одбрану од поплава, као и одржавање, реконструкцију и изградњу одбрамбених система (чл. 18/1 ал. тач. 1. и 2).

У складу са тим чланови Заједнице обезбеђују средства за изградњу и реконструкцију одбрамбених система, према плановима и програмима утврђеним у Заједници, самоуправним споразумом или на други начин (чл. 26/1).

Законом о водама (чл. 27/1) је надаље регулисано да се Самоуправним споразумом о основама плана Заједнице исказују објекти који ће се градити и реконструисати, с тим да се Самоуправним споразумом о удруживању средстава утврђују објекти за чију се изградњу односно реконструкцију врши удруживање средстава (чл. 26/2).

Другим речима, средства за изградњу и реконструкцију насипа и припадајућих објеката обезбеђују (плаћају) чланови Заједнице из свог дохотка или личног дохотка и они, у Заједници — самоуправним споразумом о удруживању средстава и на други начин одлучују о изградњи односно реконструкцији заштитних насипа и припадајућих објеката.

Поред тога, чланови Заједнице за основно уређење вода Војводине остварују контролу извршених радова (чл. 28), као своје законом утврђено право.

Пословима Заједнице управља иначе Скупштина Заједнице, која се образује на делегатској основи, с тим — да када се у Заједници одлучује о питањима која се односе на одржавање водотока и водопривредних објеката, одлучују равноправно даваоци и корисници услуга (чл. 18).

Управо такво стање ствари и отвара питање да ли су водопривредне организације, стварни и принципијелно могући инвеститори (како у Закону пише) објеката и постројења који се граде и реконструишу (инвестиције) из средстава које обезбеђују чланови Заједнице и о чијој употреби (који ће се објекти градити односно реконструисати итд.) се одлучује самоуправним споразумом о удруживању средстава односно, актом о основама плана Заједнице.

3.

Већ према најширем појмовном опредељењу и општем схватању, инвеститор (што је више економски, но правни појам) је лице које гради односно, финансира изградњу инвестиционог објекта.

Закон о изградњи инвестиционих објеката САП Војводине (Сл. л. САПВ, бр. 13/80 — који је пропис „матични" односно пропис saedes materiae) је изричит у ставу да се инвеститором, (по том закону) сматра оно друштвено правно лице које финансира изградњу инвестиционог објекта и које је у својству инвеститора закључило уговор о изградњи односно, о грађењу инвестиционог објекта (чл. 4).

Према овој (легалној) дефиницији, инвеститор је, дакле, оно друштвено правно лице које је (1) одлучило о изградњи инвестиционог објекта, које (2) финансира изградњу инвестиционог објекта и које (3) закључи уговор о изградњи односно грађењу.

Ништа при том на ствари не мења чињеница да ово последње (закључење уговора), као и вршења других права и дужности односно стручних послова, у име и за рачун инвеститора, може вршити и организација удруженог рада којој инвеститор уговором повери односно, уступи вршење стручних послова инвеститора (чл. 15/1 итд.), о чему ће још бити речи.

Оно што остаје неотуђиво право и што опредељује инвеститора, јесте да искључиво он одлучује о изградњи инвестиционог објекта и о улагању својих средстава у ту изградњу

У томе инвеститора не може заменити нико; то је изворно, оригенерно и неотуђиво право које опредељује инвеститора. Свако други није инвеститор.

4.

Преламано кроз ту призму, ако водопривредне организације не финансирају и не одлучују о изградњи инвестиционог објекта, онда нема упоришта да су оне инвеститори изградње и реконструкције насипа за одбрану од поплава са припадајућим објектима, о чијој изградњи одлучују други — они који финансирају ту изградњу.

Оне, уосталом, не би ни могле и не могу да одлучују о резултатима туђег рада односно, о туђем дохотку.

И по Уставу и по ЗУР-у је неотуђиво право да о томе одлучују чланови Заједнице који удружују средства из свог дохотка или личног дохотка у ове сврхе.

Закон о водама ни као доцнији, ни као специјалан закон то не би могао да мења.

У питању је темељна одредница друштвено-економског и политичко-правног система, па би свако такво регулисање било противно Уставу и Закону.

Ниједним се законом не може отуђити од радних људи који стварају доходак њихово право да одлучују о њему. И то, у целокупности односа друштвене репродукције.

Друго је питање, како је речено — вршења појединих права и дужности инвеститора односно, стручних послова инвеститора.

Одредба чл. 27/2 Закона о водама (према оном што је речено и ономе што следи) и не може у крајњој линији ни имати друго дејство до да се њоме ex lege преноси на водопривредне организације (као даваоце услуга) вршење права и дужности инвеститора односно, стручних послова у вези са изградњом и реконструкцијом заштитних насипа.

Наравно, само оних права и дужности односно стручних послова који нису инкопатибилни суштинском опредељењу ин-

веститора (неотуђива права инвеститора) или оних стручних послова чија конфузија in concreto није могућа (нпр. чл. 49. Закона о изградњи инвестиционих објеката и др.).

Но, то је увек једно questio facti и ствар посебне анализе за сваки поједини случај, што се регулише самоуправним споразумом из чл. 21/1 Закона о водама.

5.

Остављајући по страни друге моменте и аргументе у овом реду идеја, чини се извесним да одредба Закона о водама САПВ о томе да су водопривредне организације инвеститори изградње и реконструкције насипа за одбрану од поплава са припадајућим објектима није (1) у складу са Законом о изградњи инвестиционих објеката САПВ, као и шире (2) са Уставом САПВ и СФРЈ, као ни Законом о удруженом раду.

Исто тако, може да се каже да одредба чл. 27/2 Закона о водама није у складу са целином закона, посебно са цит. чл. 26/2, чл. 27/1, чл. 28. итд. истог Закона, пошто су овим одредбама битна својства инвеститора задржана за чланове Заједнице који у инвестиционе сврхе удружују средства у и, кроз Заједницу (или, на други начин, свеједно).

Један закон не трпи противречности у себи, као што ни правни систем не трпи неусклађености норми.

Истина је, додуше, да изградња појединих врста инвестиционих објеката може бити уређена посебним законом, али овде није у питању правно-технички режим изградње насипа и припадајућих објеката као врсте инвестиционих објеката, већ је реч о законском опредељењу (одређивању) инвеститора, — што није исто.

6.

Одредба Закона о водама (чл. 5/2) да насипима за одбрану од поплава са припадајућим објектима управљају водопривредне организације које обављају делатност заштите од штетног дејства воде, није томе супротни аргумент.

Пре свега, изградња инвестиционог објекта је једно, а управљање изграђеним објектима је друго. Инвеститор не мора увек да буде и онај који управља изграђеним објектом: било на основу уговора, самоуправног споразума или закона.

Друго, управљање насипом за одбрану од поплава са припадајућим објектима није једнако управљању другим средствима водопривредних организација.

У свом крајњем опредељењу насипи за одбрану од поплава са припадајућим објектима (чл. 5/1) јесу добра у општој употреби, под посебном су заштитом и користе се и одржавају под условима и на начин који су прописани законом.

Насипи за одбрану од поплаве нису дакле материјални услов или основ рада водопривредних организација да би оне њима управљале изведено из права рада друштвеним средствима и имале у односу на њих одговарајућа правна овлашћења.

Заштитни насипи и као објекти управљања водопривредних организација, стога и нису и не могу бити основна средства водопривредних организација, да би оне на њима имале права коришћења и располагања једнако као на другим добрима или стварима друштвене својине којима управљају.

7.

Са тог аспекта ствари, као прво, треба имати у виду да као добра у општој употреби заштитни насипи са припадајућим објектима нису у правном промету и водопривредне организације и када управљају њима, немају на њима право располагања.

Но оне, као друго, на њима немају ни право коришћења (у смислу 231. члана ЗУР-а) односно, апсолутно право на њихову употребу у процесу рада искључиво ради стицања дохотка. И то, како у односу на њихове физичке особине, тако и у односу на њихова друштвено-економска обележја или, њихову природу и намену.

Оно што оне као титулари управљања имају у односу на заштитне насипе и припадајуће објекте, јесте право и дужност да насипе и припадајуће објекте одржавају и да их штите од уништења или оштећења.

Само по том основу и у релацији према томе, дакле: по основу и у функцији одржавања, оне, из управљања заштитним насипима и припадајућим објектима остварују одговарајући доходак, али искључиво кроз слободну размену рада (чл. 92. ЗУР-а) у једном, тако датом, посебном режиму и облику удруживања рада и средстава.

Ако се томе, на крају, дода да само одржавање насипа, водопривредне организације не врше у свом интересу, већ у интересу задовољења заједничких потреба и интереса у домену заштите имовине и људи од поплава, онда ни управљање насипима не доказује (vice versa) њихово својство инвеститора изградње насипа са припадајућим објектима.

Закључно: водопривредне организације нису и не могу бити ни ex lege инвеститори изградње насипа са припадајућим објектима, ако и кад ове објекте не граде из својих средстава. Одредба чл. 27/2 Закона о водама о томе је неусклађена и без упоришта у уставно-правном систему.

Мр Александар Радованов
виши стручни сарадник
Врховног суда Војводине

ПРОБЛЕМИ РАВНОПРАВНЕ УПОТРЕБЕ ЈЕЗИКА НАРОДА И НАРОДНОСТИ У ПОСТУПКУ ПРЕД СУДОМ

Устав СФРЈ из 1974. године прописује: да је грађанину зајамчена слобода изражавања припадности народу односно народности, слобода изражавања националне културе и слобода употребе свог језика и писма (чл. 170. ст. 1).

Припадници народа имају, у складу са уставом и законом право на употребу свог језика и писма у остваривању својих права и дужности, као и у поступку пред државним органима и организацијама које врше јавна овлашћења (чл. 171. ст. 1).

Незнање језика на коме се води поступак не сме бити сметња за одбрану и остваривање права и оправданих интереса грађанина и организације. Свакоме је зајамчено право да у поступку пред судом или другим државним органима, организацијама удруженог рада и другим самоуправним организацијама и заједницама које у вршењу јавних овлашћења решавају о правима и обавезама грађана употребљава свој језик и да се у том поступку упознају на свом језику са чињеницама (чл. 214),

Устав СР Србије прописује: да су равноправни језици народа и народности и њихова писма.

Припадници народности имају, у складу са уставом, покрајинским уставом и законом, право на употребу свог језика и писма у остваривању својих права и дужности, као и у поступку пред државним органима и организацијама које врше јавна овлашћења.

Законом и статутом друштвено-политичке заједнице и самоуправним општим актима организација удруженог рада и других самоуправних организација и заједница обезбеђују се остваривање равноправности језика и писма народа и народности у службеној употреби на подручјима на којима живе поједине народности и утврђују се начин и услови примењивања ове равноправности.

Начин остваривања права припадника народности на употребу свог језика и писма код републичких органа и организа-

ција које врше јавна овлашћења утврђује се републичким законом (чл. 146).

Устав САП Војводине прописује: да државни органи и организације које врше јавна овлашћења воде поступак на српскохрватском односно хрватскосрпском, мађарском, словачком, румунском и русинском језику, и на другим језицима којима је статутом општине обезбеђена равноправна употреба у складу са законом. Поступак се може водити на једном језику ако се странке о томе сложе (члан 237. став 3. и 4. Устава САП Војводине).

Из одредаба Савезног устава и Устава социјалистичких република и социјалистичких аутономних покрајина произилази да су на подручју СФРЈ у службеној употреби језици народа и народности и то оних који су изричито предвиђени уставима социјалистичких република и аутономних покрајина те се једино на тим језицима може водити под одређеним условима поступак пред судом.

За нас у САП Војводини од посебног је значаја равноправност употребе језика народности на нашем подручју. Како смо већ видели из цитираних одредби Устава САП Војводине равноправни су: српскохрватски, односно хрватскосрпски, мађарски, словачки, румунски и русински језик. У Панчеву је статутом општине предвиђен као језик у службеној потреби и македонски, а у Белој Цркви и чешки језик.

Даља конкретна разрада уставних одредаба о равноправности језика народа и народности врши се у Закону о парничном поступку и Закону о кривичном поступку. ЗПП у чл. 6. прописује да се парнични поступак води на језику који је у службеној употреби у суду. Странке и други учесници у поступку имају право да се служе својим језиком и писмом и да им се писмена достављају на језицима народа и народности Југославије у складу са одредбом закона. Поред ове начелне одредбе у глави VI ЗПП-а која носи наслов „Језик у поступку" у члановима 102, 103, 104. и 105. ЗПП је конкретно разрађена употреба начела равноправности језика народа и народности у поступку пред парничним судом. У члану 102. ЗПП-а је прецизирано да странке и други учесници у поступку имају право да приликом учествовања на рочиштима и приликом усменог предузимања других процесних радњи пред судом употребљавају свој језик. Ако се поступак не води на језику странке односно других учесника у поступку, обезбедиће им се усмено превођење на њихов језик онога што се на рочишту износи, као и усмено превођење исправа које се на рочишту користи ради доказивања.

Закон о кривичном поступку у чл. 5. прописује да у кривичном поступку у равноправној су употреби језици и писма народа и народности Југославије сагласно Уставу и закону. Чланом 7. ЗПП-а је прописано да се кривични поступак води на језику који је у службеној употреби у суду. Странке, сведоци

и друга лица која учествују у поступку имају право да приликом извођења истражних радњи или других судских радњи или на главном претресу употребљавају свој језик. Ако се судска радња односно главни претрес не води на језику тог лица, обезбедиће се усмено превођење онога што оно, односно други износи, као и исправа и другог писменог доказног материјала. Остале одредбе које регулишу равноправну употребу језика народа и народности су садржане у чл. 6, 8. и 9. ЗПП-а.

Странке и други учесници у поступку поучиће се о праву да усмени поступак пред судом прате на свом језику посредством тумача. Они се могу одрећи права на превођење ако изјаве да знају језик на коме се води поступак. У записнику ће се забележити да им је дата поука и изјава странака односно учесника. Превођење обављају тумачи.

На Општој проширеној седници Врховног суда Војводине и Привредног суда Војводине од 17. маја 1976. године донети су следећи закључци:

1. Језик поступка није никада унапред предвиђен ни одређен, већ се мора у сваком случају на одговарајући начин утврдити у складу са законом.

2. Језик поступка се одређује на основу изјашњења странака које оне дају након упозорења о томе, а при првом контакту са судом у било ком поступку, с тим што се странка мора упозорити да не може мењати језик поступка у даљем току поступка, а што се мора фиксирати у записнику.

3. Када се језик поступка утврди, он се у даљем току поступка по правилу не може мењати.

4. Другостепени поступак по редовним правним лековима се води на језику на коме је вођен првостепени поступак. Ако одлука буде укинута и предмет враћен на поновни поступак, нови поступак се води на језику на коме је и раније вођен поступак.

5. Поступак по ванредним правним лековима се, по правилу, води на језику на коме је вођен поступак до правоснажности одлуке у односу на коју се ванредни правни лек користи.

6. Одлука се израђује на језику на коме је поступак вођен.

7. Бранioци, пуномоћници или заступници или представници правних лица — који немају посебно овлашћење — нису овлашћени да одређују језик поступка сем законског заступника малолетног лица. Уколико бранилац или пуномоћник односно заступник или представници правних лица имају посебно или изричито овлашћење странке да се изјашњавају о језику поступка, онда су њихове изјаве о језику поступка пуноважне и обавезују властодавца.

8. Језик поднесака не обавезује странку нити ослобађа суд обавезе да при првом контакту упозори странку на право да се изјасни о језику поступка.

9. Ако је језик поступка неправилно утврђен, ако у записнику нису констатовани упозорење и изјашњење странке о језику поступка или су прекршене одредбе Закона о равноправној употреби језика, то представља апсолутно битну повреду одредаба сваког поступка због које повреде се одлука има укинути по службеној дужности.

Ови закључци су објављени у Билтену судске праксе Врховног суда Војводине број 1/77.

Проширена Општа седница Врховног суда Војводине је на седници од 28. марта 1980. године расправљала питање: на ком језику се води другостепени поступак и на ком језику се достављају отправци другостепене односно трећестепене одлуке странкама. Поводом овог питања донет је закључак — начелно правно мишљење:

„Када је у предмету утврђен језик поступка у смислу чл. 9. Закона о начину обезбеђивања равноправности језика и писама народа и народности у одређеним органима, организацијама и заједницама („Сл. лист САПВ", бр. 29/77) онда се у другом па и трећем степену одлука доноси на језику на коме је поступак вођен.

Одлука се доноси у аутентичном тексту.

Аутентични текст је онај примерак одлуке који је потписао председник већа.

Седници већа, по правилу, председава судија који познаје језик првостепеног поступка, уколико не може да се обезбеди и судија — референт који познаје језик поступка, предмет реферише председник већа."

Закон о начину обезбеђивања равноправности језика и писма народа и народности у одређеним органима, организацијама и заједницама („Сл. лист САПВ", бр. 29/77 — пречишћен текст) у члану 9. предвиђа да се поступак води на језику односно језицима за које се изјасне странке које учествују у поступку (у даљем тексту језик поступка). Службено лице које води поступак дужно је да упозна странку који су језици равноправни у поступку и да затражи од странке да се изјасни на коме језику ће учествовати у поступку. Поступак се може водити и на једном језику, ако се странке о томе сагласе. Ако се странке изјасне са три или више језика, а за вођење поступка не може се обезбедити службено лице које познаје језике, поступак се води на језику за који се изјаснила већина странака. Ако се ни за један језик није изјаснила већина странака, језик поступка одређује орган пред којим се води поступак. Странкама чији језик није утврђен као језик поступка обезбеђује се учешће у поступку помоћу преводиоца. Законски заступник странке има права странке утврђене овим законом у погледу употребе језика у поступку. Начин утврђивања језика у поступку и утврђени језик односно језици поступка констатују се у записнику.

У члану 11. цитираног закона је прописано да ако се учесник у поступку који није странка служи једним од језика којима је уставом односно статутом општине обезбеђена равноправност, а који није језик поступка, орган који води поступак дужан је да му обезбеди употребу тог језика у поступку.

У члану 12. цитираног закона је прописано да у поступку на више језика:

— записник се води на језицима поступка,

— искази и изјаве учесника у поступку дати на једном од језика поступка преводе се на друге језике поступка, и уносе се у записник на језицима поступка,

— поднесци, исправе и сва друга писмена у поступку и у вези са поступком преводе се на језике поступка,

— орган, организација и заједница које врше јавна овлашћења доноси и издаје отправке одлуке и других писмена у поступку на језицима поступка,

— ако је језик поступка утврђен на основу чл. 9. ст. 4. овог закона записник, одлуке, поднесци, исправе и сва друга писмена о поступку и у вези са поступком преводе се на оне језике који нису били језици поступка, а странке су на тим језицима учествовале у поступку помоћу преводиоца.

Судови поступају у складу са прописима и нема већих тешкоћа у раду.

Међутим, у пракси се појавило као спорно питање: да ли у ситуацији када су као језици поступка утврђена 2 језика и да ли у ситуацији када поступак паралелно тече на 2 језика тј. када су 2 језика утврђена као језици поступка, странка има право на преводиоца када се одвија процесна радња на језику који њој није познат или судија симултано водећи поступак може да преводи на језик поступка друге странке. Другим речима поставља се питање овлашћења већа односно председника већа у тој ситуацији и питање да ли је тада потребан тумач, с обзиром на чињеницу да се процесне радње одвијају час на једном језику час на другом језику поступка.

У вези ових питања у пракси су се показале одређене разлике у мишљењима.

I

Учешће тумача у двојезичном (вишејезичном) поступку

По једном мишљењу, чак и онда када води двојезични (вишејезични) поступак, судија не може бити тумач па с обзиром на то судија не може током поступка вршити превођење са једног језика на други. Према томе, без обзира на чињеницу што судија мора да познаје обе (све) језике поступка, судија мора имати тумача. Ово мишљење се заснива на чл. 102. ст. 3. ЗПП-а и чл. 7. ст. 4. ЗКП-а. Улога судије је да усмено општи са странкама на њеном језику и да у записник унесе изјаву сведока односно вештака на језику на коме је изјава дата, док би превођење на други језик (друге језике) у сваком случају вршио тумач. Трошкови превођења падају на терет средстава суда (чл. 105. ЗПП-а и чл. 95. ст. 5. ЗКП-а).

По другом мишљењу у свим овим ситуацијама не учествује тумач него превођење приликом диктирања записника на остале језике поступка врши сам судија (зато је и прописано као услов да се двојезични (вишејезични) поступак може водити само када су сви језици поступка познати органу односно судији). У овим ситуацијама се и не ради о превођењу (тумачењу) јер су оба (односно сви) језици равноправни пошто су утврђени као језици поступка и за аутентичност текста на оба (свим) језицима одговара судија а не тумач.

II

Право странке да путем тумача прати ток поступка на свом језику и кад је њен језик један од језика поступка

У вези са овим питањем постоје два становишта:

По једном становишту право на употребу језика као језика поступка је највеће право и у себи садржи најшире овлашћење у погледу коришћења свог језика У тој ситуацији и у таквом поступку нема места превођењу од стране тумача, јер је претпоставка да сам суд познаје оба (односно више) језика поступка и да сам суд изводи процесне радње на свим језицима поступка констатујући то у записнику такође на свим језицима поступка. Другим речима симултано се води поступак на оба односно више језика од стране судећег већа. Формално правно овај став се заснива на тумачењу члана 9. Закона о равноправној употреби језика народа и народности САПВ и члана 102. ст. 1. ЗПП-а, односно члана 7. ЗКП-а.

Из тих одредаба произилази закључак да странка нема право на употребу тумача када је њен језик одређен као један од језика поступка: странкама чији језик није утврђен као језик поступка обезбеђује се учешће у поступку помоћу преводиоца. Argumentum a contrario када се ради о језику поступка тада није потребно учешће преводиоца.

По другом становишту потреба да странка буде непосредно и симултано информисана о току поступка захтева да странка буде у потпуности информисана о току оне процесне радње која се одвија на оном другом језику поступка који странки не мора бити познат.

Питање се конкретно своди на следеће: да ли странке (на пример Мађар) у двојезичном поступку тј. када су као језик поступка утврђени и мађарски и српскохрватски, која не зна српскохрватски језик — приликом саслушања на српскохрватском језику сведока или вештака или читања исправа на српскохрватском језику — има право да истовремено симултано буде обавештена о одвијању и току те радње. Нема сумње да странка има то право, али се поставља питање на који начин ће бити упозната са том процесном радњом.

а) По једном мишљењу, које се заснива на напред цитираним одредбама члана 102. ст. 1. ЗПП-а, члана 7. ЗКП-а и члана 9. Закона о равноправној употреби језика народа и народности, странка је о томе обавештена оног тренутка када судија диктира у записник текст на њеном језику као једном од језика поступка.

б) По другом мишљењу и у оваквим ситуацијама би се примењивао други став члана 102. ЗПП-а који гласи: „Странке и други учесници у поступку поучиће се о праву да усмени поступак пред судом прате на свом језику уз помоћ тумача. Они се могу одрећи права на превођење ако изјаве да знају језик на којем се води поступак. У записнику ће се забележити да је дата

поука те изјава странака односно учесника". Слична одредба се налази и у члану 7. став 4. Закона о кривичном поступку. Ово мишљење полази од тога да док се изводи радња на оном другом језику — то је радња која није на језику странке и странка има право да симултано путем тумача истовремено буде обавештена о току и садржини те процесне радње.

Очигледно је да цитиране одредбе закона нису имале у виду двојезични (вишејезични) симултани поступак и да оне регулишу ситуацију када се као језик поступка одређује само један језик по захтеву странке.

У вези са овим проблемом намеће се питање да ли се ради о празнини у закону коју би законодавац требао да попуни (конкретно то би се могло урадити изменом и допуном члана 9. Закона о равноправној употреби језика и писма народа и народности јер овај пропис регулише симултану вишејезичност у поступку), или да се нејасноће у тумачењу ових прописа превазиђу тако што ће Општа седница Врховног суда Војводине донети начелни правни став.

Ово питање разматрала је Проширена општа седница Врховног суда Војводине дана 4. II 1983. године, те је закључено да се спорно питање реши заузимањем начелног правног става који гласи:

Двојезични (вишејезични) поступак суд води без тумача.

Текстови унети у записник на два односно више језика имају значај изворника; морају међусобно бити сагласни; за њихову сагласност одговара председник већа, а евентуална несагласност између изворника на разним језицима представља битну повреду поступка.

Када је суд одредио вођење поступка на два или више језика обавезан је да по службеној дужности обезбеди странкама превођење на њихов језик оних процесних радњи поступка које се не изводе на језику странака.

Превођење може вршити свако лице које познаје језике поступка, а које суд одреди.

Странка се може одрећи права на превођење.

Изјаву странке суд је дужан унети у записник.

Трошкови превођења падају на терет средстава суда.

Разлози за заузимање горњег правног става су следећи:

Право на употребу свог језика као језика поступка је највеће право и у себи садржи најшира овлашћења у погледу коришћења матерњег језика. То је право на усмено и писмено општење са судом, право да се добије одлука на свом језику и право да се уложи правни лек на свом језику. У тој ситуацији и у таквом поступку нема места превођењу од стране тумача, јер је претпоставка да сам суд познаје оба односно више језика поступка и да сам суд изводи процесне радње на свим језицима поступка констатујући то у записнику такође на свим језицима поступка. Другим речима симултано се води поступак на оба односно више језика од стране судећег већа. Ово се заснива на напред цитираним одредбама чл. 9. Закона о начину обезбеђивања равноправне употребе језика народа и народности и чл. 102. ст. 1. ЗПП-а односно чл. 7. ЗКП-а.

Пошто је право на употребу свог језика највише право, оно претпоставља и овлашћење странке која не зна други језик поступка да путем преводиоца прати процесне радње које се предузимају на другом језику. Из предњег произилази да у ситуацијама када странка не зна други односно друге језике поступка може да тражи да јој се омогући да прати те процесне радње путем преводиоца као свог помагача. Тај помагач, међутим, нема процесни статус тумача у смислу чл. 102. ст. 3. ЗПП-а и чл. 7. ст. 4. ЗКП-а, јер се не ради о превођењу са језика који није одређен као језик поступка на језик поступка (као и обрнуто) нити се ради о таквом процесном субјекту који омогућује суду службену комуникацију са странкама и другим учесницима поступка на различитим језицима поступка.

Пошто ово право на превођење проистиче из права странке на употребу свог језика самим тим на суду је обавеза да такво превођење омогући, а пошто је у питању само информисање странке такво превођење није везано за формалности нужне када је у питању службени преводилац, тако да ово превођење може по одлуци суда вршити свако лице за које суд утврди да зна језике поступка. Другим речима за ово превођење није потребан стални судски тумач.

Пошто се ради о овлашћењу странке, она се може тог права одрећи, али изјава странке се мора унети у записник, јер у противном ако суд овако не поступи не би било доказа да се странка одрекла овог права.

Из изнетих разлога евентуални трошкови оваквог превођења падају на терет буџетских средстава.

ИЗ УСТАВНОГ СУДА ВОЈВОДИНЕ

Одлука Уставног суда Војводине број У-6/82 од 8. XII 1982.

На основу члана 26. Закона о Уставном суду Војводине, Уставни суд Војводине је на седници одржаној дана 8. децембра 1982. године, донео следеће

РЕШЕЊЕ

1. Не прихвата се иницијатива за покретање поступка за оцењивање уставности члана 3, 7, 16, 20, 21. и 25. Закона о изменама и допунама Закона о стамбеним односима („Службени лист САПВ", број 17/81) односно чланова 8, 33, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 88, 89. и 110. Закона о стамбеним односима — пречишћен текст („Службени лист САПВ", број 12/82).

2. Ово решење објавиће се у „Службеном листу САП Војводине".

Уставни суд Војводине је ово решење донео из следећих

разлога

I. Одвојеним представкама у 11 предмета 27 грађана из Сенте и Новог Сада, Адвокатска комора Војводине и анонимна група пензионера иницирала је покретање поступка за оцењивање уставних чланова 3, 7, 16, 20, 21. и 25. Закона о изменама и допунама Закона о стамбеним односима („Службени лист САПВ", број 17/81), односно чланова 8, 33, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 88, 89. и 110. Закона о стамбеним односима — пречишћен текст („Службени лист САПВ", број 12/82).

Према становишту подносиоца представке оспорене одредбе Закона о изменама и допунама Закона о стамбеним односима нису у сагласности са Уставом САП Војводине и супротне су Закону о основним својинско-правним односима („Службени лист СФРЈ", бр. 6/80) и Закона о својини на деловима зграда („Службени лист СФРЈ", бр. 43/65 и 57/65).

Разлози представки своде се на следеће:

— оспореним законским одредбама се на стану односно породичној стамбеној згради у својини грађана практично конституише станарско право што после ступања на снагу Устава САП Војводине из 1974. године није уставоправно могуће;

— да се оспореним одредбама закона којима се забрањује замена стана у својини грађана ако су купљени после 1. јануара 1959. године као неусељиви за друштвени стан, ствара разлика у третману неусељивих станова купљених пре или после 1. јануара 1959. године, што доводи до неравноправног положаја грађана — сопственика породичних стамбених зграда или станова купљених пре или после наведеног датума;

— да тиме оспорени закон има повратно дејство и доводи до својеврсне национализације или експропријације станова и породичних стамбених зграда у својини грађана без права на накнаду; поједина законска решења се своде на чисту декларацију;

— да је несагласно Уставу признавање права коришћења стана разведеном брачном другу на стану који је власништво једног брачног друга као и у случају спора између брачних другова — сувласника у погледу коришћења физички недељивог стана; да овакво уређивање изазива огорчење код сопственика породичне стамбене зграде или стана и често ствара озбиљне сукобе и конфликтне ситуације;

— да се станарско право може стећи искључиво на стану у друштвеној својини на основу чега је несагласно Уставу да се у случају када је део стана у друштвеној својини а део стана у личној својини грађана станарско право може стећи и на сувласничком делу стана у личној својини;

— да оспорене одредбе дају основ за преливање резултата туђег рада односно за присвајање резултата туђег рада на еквивалентној основи што је у несагласности са основним опредељењима и интенцијама Устава по коме само рад и резултати рада опредељују материјални и друштвени положај човека на основу једнаких права и одговорности;

— да су оспорене законске одредбе у супротности са Законом о основним својинско правним односима и Законом о својини на деловима зграда јер регулишу питање својине на начин супротан наведеним законима.

II. Поједини подносиоци представки обратили су се истовремено и Уставном суду Југославије са иницијативом за покретање поступка за оцењивање уставности оспорених законских одредаба. У смислу члана 389. Устава СФРЈ наведене представке су достављене Уставном суду Војводине ради поступања.

Решавајући поводом поднетих и достављених представки са иницијативама за покретање поступка за оцењивање уставности оспорених чланова Закона о изменама и допунама Закона о стамбеним односима, Уставни суд Војводине је одлучио да се предмети по одвојеним представкама у смислу одредаба Пословника Уставног суда Војводине споје ради јединственог расправљања и доношења јединствене одлуке обзиром да се ради о једном закону.

Уставни суд Војводине је пре одлучивања о томе да ли ће покренути поступак за оцену уставности оспорених одредаба закона организовао саветодавну седницу дана 1. јуна 1982. године са представницима одговарајућих покрајинских органа, организација и заједница и подносиоцима представки.

III. Оспорене одредбе гласе:

„Одговарајућим станом, у смислу овог закона, сматра се стан који је, у односу на стан из кога се сели носилац станарског права, приближно исте величине, броја и удобности просторија и спратности, с тим што се сваки од ових услова оцењује и и са становишта здравственог, материјалног и породичног стања носиоца станарског права и чланова његовог породичног домаћинства.

Нужним смештајем сматра се један или више просторија које обезбеђују кориснике од елементарних непогода и њихово покућство од оштећења на које корисници не стичу станарско право" (члан 8).

„Стан се може дати на коришћење само једном лицу као носиоцу станарског права.

Давалац стана на коришћење доноси решење о давању стана на коришћење у које је дужан да упише имена свих чланова породичног домаћинства носиоца станарског права.

Станарско право се може стећи и на стану изграђеном средствима у друштвеној својини и својини грађана или стеченом по другом основу ако је део стана у друштвеној својини а на делу стана постоји право својине у складу са законом" (члан 33).

„Ранији сопственик чији су породична стамбена зграда или стан продати (члан 185. Закона о извршном поступку) има право да у тој згради односно стану и даље станује једну годину, рачунајући од дана рочишта на коме је продаја извршена, под условом да нема другу усељиву стамбену зграду односно стан.

За време становања у случају из става 1. овог члана ранији сопственик плаћа закупнину у висини станарине према прописима Скупштине општине, а коришћење стана може му се отказати под условима одређеним овим законом за носиоца станарског права" (члан 72).

„Разведени брачни друг који није сопственик зграде или стана може захтевати да му се призна право коришћења зграде или стана, у целини или у делу.

О овом захтеву решава у ванпарничном поступку суд на чијем је подручју зграда односно стан, водећи рачуна о стамбеним потребама разведених брачних другова, њихове деце и других лица која са њима станују, разлозима због којих је брак разведен, занимању сопственика зграде односно стана и осталим околностима од значаја за решење спора.

Сопственик зграде односно стана може понудити разведеном брачном другу стан који задовољава потребе разведеног брачног друга и потребе чланова његовог породичног домаћинства.

Сопственик зграде односно стана може, под условима из става 3. овог члана, понудити разведеном брачном другу и део стана, према дотадашњем стандарду становања и под условом да је деоба односно преправка стана у складу са грађевинским прописима" (члан 73).

„Разведени брачни друг који задржава право коришћења целог стана или дела стана у својини другог разведеног брачног друга дужан је да плаћа закупнину у висини станарине односно сразмерно делу стана који користи.

Трошкове текућег одржавања стана и друге трошкове које сноси носилац станарског права плаћа брачни друг којем је признато право коришћења стана у целини односно сразмерно делу стана који користи за време док ово право траје.

Без сагласности сопственика нико се не може уселити у стан односно део стана додељен на коришћење разведеном брачном другу" (члан 74).

„Право на коришћење дела стана разведеног брачног друга који није сопственик стана може одлуком суда престати кад дете односно деца која су му поверена на чување и васпитање постану пунолетна.

Право разведеног брачног друга може престати и пре пунолетства детета односно деце;

— закључењем брака или заснивањем ванбрачне заједнице;

— изменом одлуке у погледу чувања и васпитања деце;

— кад сопственик стана разведеном брачном другу обезбеди право коришћења стана који одговара његовим стамбеним потребама и стамбеним потребама малолетне деце према дотадашњим условима становања.

Ако разведеном брачном другу то право није признато због малолетне деце него због других околности, право на коришћење зграде или стана може престати и кад се битно измене околности због којих му је то право признато и кад се стан користи на начин којим се стану наноси штета.

Одлуку о престанку права коришћења стана разведеног брачног друга који није сопственик стана доноси суд у ванпарничном поступку" (члан 75).

„Ако се разведени брачни другови не споразумеју о начину и обиму коришћења стана који је њихова заједничка имовина, о том решава у ванпарничном поступку суд на чијем је подручју стан, на захтев једног од њих.

Суд може признати право искључивог коришћења стана који је заједничка имовина разведених брачних другова водећи рачуна о разлозима правичности, разведеном брачном другу коме су заједничка малолетна деца поверена на негу и васпитање, ако је стан недељив у погледу коришћења.

Суд може, на захтев разведеног брачног друга, изменити одлуку донету на основу става 2. овог члана ако је разведени брачни друг коме је признато право искључивог коришћења стана закључио нови брак или засновао ванбрачну заједницу, ако се измени одлука о смештају и васпитању деце или ако се (измени одлука) — промене друге околности од утицаја на коришћење стана.

Разведени брачни друг коме је признато право искључивог коришћења стана који је заједничка имовина дужан је да сноси све обавезе коришћења и текућег одржавања стана и да плаћа закупнину у висини станарине другом разведеном брачном другу, сразмерно величини његовог сувласничког дела за време док стан користи" (члан 76).

„У случају спора између сувласника у погледу коришћења физички недељивог стана, суд ће у поступку за развргнуће имовинске заједнице или у поступку за уређење односа између сувласника признати право коришћења стана сувласнику који је и до тада у том стану становао, а нема у својини други стан, ако је захтев поднео до закључења првостепеног поступка.

Ако сувласник из става 1. овог члана има у својини други одговарајући усељив стан, суд може признати право коришћења стана сувласнику који нема стан у својини.

У осталим случајевима суд ће одлучити о праву на коришћење стана према сразмери сувласништва, водећи рачуна о свим околностима од значаја за решење спора и разлозима правичности.

Сувласник коме је признато право искључивог коришћења стана дужан је да плаћа закупнину у висини станарине осталим сувласницима, у сразмери њихових сувласничких делова.

Спор о плаћању закупнине из става 4. овог члана решава суд" (члан 77).

„Грађани који имају у својини породичну стамбену зграду или стан могу ради задовољавања личних и породичних стамбених потреба тражити испражњење породичне стамбене зграде или стана ако носиоцу станарског права понуде у замену одговарајући стан.

У замену за стамбену зграду односно стан из става 1. овог члана ако су купљени после 1. јануара 1959. године као неусељиви не може се дати стан у друштвеној својини.

У случајевима из става 1. овог члана сопственик стана сноси трошкове пресељења носиоца станарског права.

Ако се странке не споразумеју о трошковима пресељења, висину тих трошкова одређује суд у ванпарничном поступку" (члан 88).

„Носилац станарског права на стану у својини грађана има право да конкурише за добијање стана у друштвеној својини као да нема решено стамбено питање.

Ако носилац станарског права не жели да се користи правом из става 1. овог члана, у његово име то може учинити сопственик стана који станује у тешким стамбеним условима.

Право из става 2. овог члана припада сопственику стана који је тај стан имао у својини пре 1. јануара 1959. године" (члан 89).

„Ако је покренут поступак пред органом управе надлежном за стамбене послове по одредбама Закона о стамбеним односима („Службени лист САП Војводине", број 19/74), а до дана ступања на снагу Закона о изменама и допунама Закона о стамбеним односима („Службени лист САП Војводине", број 17/81) није донето првостепено решење или је решење пре тог дана поништено и предмет враћен првостепеном органу, поступак ће се наставити по одредбама тог закона.

Поступак започет код суда по одредбама Закона о стамбеним односима које су престале да важе даном ступања на снагу Закона о изменама и допунама Закона о стамбеним односима („Службени лист САП Војводине", број 17/81) наставиће се под одредбама тог закона ако до дана његовог ступања на снагу није донета првостепена одлука" (члан 110).

IV. Уставни суд Војводине је својим обавештењем од 12. јуна 1978. године у смислу члана 396. Устава САП Војводине указао Скупштини САП Војводине на појаве да поједини грађани који станују у стану друштвене својине купују од приватних власника неусељиве станове по далеко нижој цени од тржишне вредности и применом одредаба Закона о стамбеним односима носилац станарског права на стану или породичној стамбеној згради у својини грађана може независно од његове воље да буде исељен из стана ако му власник обезбеди одговарајући стан који битно не погоршава услове становања, што доводи у питање да ли је таквом грађанину обезбеђена потпуна правна сигурност и може ли се довести у неједнак положај. Указано је и на појаву рентијерства која се развија на тај начин што се граде и купују станови у граду ради стицања веће материјалне користи (издавању).

Уставни суд Војводине је том приликом, међутим, указао и на потребу потпунијег уређивања питања из стамбене области уз указивање да сматра да сама куповина неусељивих станова нити је несагласна Уставу нити је у супротности са законом. Тек евентуалном продајом замењеног стана (породичне стамбене зграде) од стране новог корисника може доћи до злоупотреба и шпекулација тј. повреде принципа морала социјалистичког самоуправног друштва. Указано је да је иначе замена станова неопходан инструмент и по становишту Уставног суда не треба, а и не може се, ограничавати промет и замена станова. Стога би било потребно обезбедити такве инструменте којима би се куповина и замена станова ставила под друштвену контролу, да се пореском политиком ова контрола може учинити довољно ефикасном када се ради о циљу куповине ради шпекулације (у случају продаје замењеног стана до законом одређеног рока).

V. Решавајући поводом поднетих представки Уставни суд Војводине је оценио оспорене одредбе закона и сматра да оне нису несагласне Уставу САП Војводине мада неке од њих имају недостатке и стварају проблеме од значаја за остваривање уставности.

1. Уставни суд Војводине је посебно размотрио да ли се одредбама члана 88, 89. и 110. оспореног закона нарушава једнакост грађана и да ли те одредбе имају повратно дејство.

Устав САП Војводине зајемчује грађанину да на стану у друштвеној својини стиче станарско право којим му се обезбеђује да под условима одређеним законом трајно користи стан у друштвеној својини ради задовољавања личних и породичних стамбених потреба. Право грађана на које постоји право својине уређује се законом (члан 187. Устава САП Војводине).

Сагласно наведеној уставној одредби произилази да Устав САП Војводине зајемчује грађанину да стиче станарско право на стану у друштвеној својини и да га користи трајно под условима одређеним законом, док је питање права грађана на коришћење стана на који постоји право својине ствар законодавне регулативе и ово право Устав САП Војводине не уређује. Дакле, Устав САП Војводине везује појам станарског права искључиво за станове у друштвеном власништву, а предвиђа закон као инструмент којим се уређује право коришћења стана на који постоји право својине. У погледу оспорених одредаба члана 88. и 89. наведеног закона законодавац је ограничио могућност замене стана у својини грађана који су купљени као неусељиви после 1. јануара 1969. године на тај начин што је забрањена замена таквих станова за станове у друштвеној својини. При томе, Уставни суд Војводине сматра да законодавац није прекорачио уставно овлашћење када је конкретну област уредио тако да је дозволио замену за друштвени стан само оних станова и породичних стамбених зграда у својини грађана који су купљени пре 1. јануара 1959. године када је ступио на снагу Закон о национализацији најамних зграда и грађевинског земљишта („Службени лист СФРЈ", број 52/58). Овај институт замене изузетно је дозвољен само ради разрешења раније успостављених стамбених односа. Не ради се дакле о неједнакости одређених категорија грађана у погледу замене стана. Законска норма односи се подједнако на све оне субјекте који се нађу у одређеној правној ситуацији у конкретном случају грађани — власници станова и породичних стамбених зграда до 1. јануара 1959. године и после овог.

Уставни суд Војводине је наведене оспорене одредбе као и одредбу члана 110. истог закона разматрао и са становишта евентуалне повреде уставне одредбе о забрани ретроактивног деловања норме. Наиме, Уставом САП Војводине (члан 234) предвиђено је да закони и други прописи и општи акти не могу имати повратно дејство, а да се само законом може одредити да поједине његове одредбе ако то захтева општи интерес имају повратно дејство.

У конкретном случају оспорене законске одредбе ступиле су на снагу осам дана од дана објављивања у „Службеном листу САП Војводи-

не" дакле 1. јула 1981. године. При томе, према становишту Уставног суда Војводине, оспорене законске одредбе не ремете оне односе који су до тог тренутка већ успостављени и не мења правоснажно окончане правне ситуације. Са тих разлога у конкретном случају нема ретроактивности, јер се оне односе само на свршене правне чињенице односно завршене правне ситуације. Међутим, примена оспорених одредаба односи се само на оне ситуације чије је трајање у току и за све будуће правне ситуације чије наступање тек предстоји.

Уставни суд сматра да је право законодавца да прелазним и завршним одредбама регулише питање окончања започетих поступака пред органима и да утврди њихову надлежност приликом поступања. Уставни суд Војводине се у разлоге за овакво уређивање односа није могао да упушта.

Уставни суд изражава став да нови закон није укидао или мењао произведена дејства правних ситуација створених старим законом. Дакле, новим законом нису дирнуте тзв. свршене чињенице (facta praeterita) створене на основу старог закона. У односу на судбину правних ситуација у току стварања тј. у току дејства (facta pendentia) ствар је законодавца како ће их уредити. Стога Уставни суд сматра да није нарушен уставни принцип забране ретроактивног деловања ако се на несвршене правне ситуације, на ситуације у току дејства примењује нови закон од његовог ступања на снагу.

2. Бројне су иницијативе грађана за оцену уставности одредаба закона које регулишу питање признавања станарског права на целом стану у случају када је део стана у друштвеној својини, а на делу стана постоји право својине грађана и питање признавања права коришћења на стану у својини другог лица — брачног друга и сувласника из физички недељивог стана (члан 33, 72, 73, 74, 75, 76. и 77).

Полазећи од Устава САП Војводине, сама уставна одредба (члан 187) уводи институт права коришћења стана који је у својини грађана што значи да се законом ближе уређује режим остваривања права коришћења.

Из оспорених одредаба закона произилази да су оне прожете принципом заштите својине, али да истовремено уређују режим коришћења стана водећи рачуна посебно о одговорности родитеља према деци и осталим корисницима стана у својини односно сувласништву грађана.

Оспореним одредбама се уређују питања везана за право коришћења на стану с тим да се законом ово право коришћења условљава тиме да се морају узети у обзир све објективне и субјективне околности везане за сваки конкретни случај (стамбене потребе разведених брачних другова, њихове деце и других лица која са њима станују, разлозима због којих је брак разведен, занимање сопственика стамбене зграде односно стана итд.). На изложени начин одређују се оквири, дају критеријуми и границе у конкретном решавању разноврсних животних ситуација при чему се посебно води рачуна о нормама Устава о посебној заштити мајке и детета и породице (члан 211. и 213).

Наведена законска решења иду у том правцу да се право коришћења на стану у својини другог разведеног брачног друга признаје само до момента док постоје разлози који су изискивали признавање тога права. Стога се оспореном одредбом члана 75. дају критеријуми за престанак тог права. При томе, из законских одредаба произилази да је у поступку пред редовним судовима суд дужан да води рачуна о свим околностима од значаја за решење спора и разлозима правичности. Законодавац се, по ставу Уставног суда Војводине, кретао у оквиру уставног овлашћења (члан 187) при чему није повређена ни уставна норма (члан 76) којом се прописује да грађани могу имати право својине на стамбеној згради и становима ради задовољавања личних и породичних потреба и при чему се они могу користити за стицање дохотка само на начин и под условима утврђеним законом.

3. Уставни суд Војводине такође сматра да оспорена одредба члана 3. односно члана 8. пречишћеног текста која одређује појам „одговарајућег стана" није несагласна Уставу.

Уставни суд Војводине је у свом обавештењу Скупштини САП Војводине од 12. јуна 1978. године такође указао да је формулација члана 8. Закона о стамбеним односима пре измене овог закона била непотпуна и да је судска пракса тумачила ову законску одредбу на тај начин што је приликом утврђивања да ли је стан одговарајући или не проширивала елементе како објективне тако и субјективне природе. Оспореном одредбом члана 3. управо су отклоњени наведени недостаци у примени ове норме која се не односи само на замене станова у смислу истакнутих захтева у представкама већ и на друге законом утврђене случајеве.

4. Све поднете представке указују и на ограничење института својине на стану и на супротност оспорених законских одредаба са Законом о основним совјинско-правним односима („Службени лист СФРЈ", број 6/80) и Законом о својини на деловима зграда („Службени лист СФРЈ", бр. 43/65 и 57/65). О томе да ли је оспорени покрајински закон у супротности са савезним законом сагласно члану 375. Устава СФРЈ треба да одлучи Уставни суд Југославије.

На основу свега изложеног донето је решење као у диспозитиву.

VI. Ово решење Уставни суд Војводине је донео у саставу: председник Уставног суда Војводине Миливој Вујадиновић и судије: др Лајчо Клајн, Миле Чолаков, мр Драго Дамјановић, Здравко Груловић, др Арпад Хорват, Војислав Јовић, Мојса Миљковић и Никола Вујашковић.

ПРЕДСЕДНИК
УСТАВНОГ СУДА ВОЈВОДИНЕ
Миливој Вујадиновић

САОПШТЕЊА

ИЗ СЕДНИЦЕ УПРАВНОГ ОДБОРА

На седници Управног одбора Адвокатске коморе Војводине, одржане 27. маја 1983. године, донета су следећа решења:

1) Узет је на знање извештај председника и секретара Управног одбора о раду органа Адвокатске коморе између две седнице.

2) Узет је на знање извештај благајника Управног одбора о стању финансијских средстава Адвокатске коморе Војводине на дан 27. V 1983. године. Након извештаја Управни одбор је закључио: предлаже се Дисциплинском тужиоцу Адвокатске коморе Војводине да против свих адвоката који дугују више од 10.000,00 динара покрене дисциплински поступак, а истовремено да се обавесте Општинске организације адвоката о висини дуговања чланова њихових Општинских организација. Наложено је књиговодству Коморе да појединачно адвокатима пошаље опомене ради измирења обавеза из 1982. године.

3) Решењем број 236/83 уписује се у Именик адвоката Црнишанин Енес са седиштем адвокатске канцеларије у Панчеву, Ул. Карађорђева 2—4а, а са даном 27. мај 1983. године.

4) Решењем број 231/83 уписује се у Именик адвокатских приправника Шијан Љубомир, са адвокатско-приправничком вежбом код Пецовски Николе, адвоката у Апатину. Адвокатско-приправничка вежба тече од 1. јуна 1983. године.

5) Решењем број 240/83 уписује се у Именик адвокатских приправника Јоновић Весна, са адвокатско-приправничком вежбом код Бркић Ивана, адвоката у Новом Саду. Адвокатско-приправничка вежба тече од 27. маја 1983. године.

6) Решењем број 225/83 брише се из Именика адвоката Арчон Славко, адвокат у Сомбору, Ул. Степе Степановића 15. За преузиматеља одређена је Славковић Едит, адвокат у Сомбору. Узето је на знање да Арчон Славко задржава чланство у Фонду посмртнине и након пензионисања.

7) Решењем број 212/83 узето је на знање да је Томовић Милутин, адвокат из Ковачице са даном 1. мај 1983. године преселио седиште своје адвокатске канцеларије у Панчево, Ул. Народног фронта 6.

8) Решењем број 205/83 брише се из Именика адвокатских приправника Мелајац Милан са адвокатско-приправничком вежбом код Ивковић Небојше, адвоката у Старој Пазови, са даном 27. фебруар 1983. године, због истека адвокатско-приправничке вежбе.

9) Решењем број 220/83 брише се из Именика адвокатских приправника Туцаков Борђе, са адвокатско-приправничком вежбом у АРЗ „Законитост" у Новом Саду, Његошева 16, са даном 9. мај 1983. године, због истека адвокатско-приправничке вежбе.

Управни одбор

IN MEMORIAM

Др АЛАДАР ДЕБРЕЦЕНИ

У Бачкој Тополи је 15. марта 1983. године умро др Аладар Дебрецени, пензионисани адвокат.

Аладар Дебрецени родио се 1. II 1904. године у Борчи у ситно-чиновничкој породици. Школовао се у разним местима Баната, већ према очевим честим премештајима (Панчево, Зрењанин, Темишвар, Сегедин), а гимназију завршио у Сегедину. Право студирао у Београду, где дипломира 1924, а у Сегедину стиче академски степен доктора права (1926).

Адвокатско-приправничку праксу обављао у Панчеву, у тада гласовитим канцеларијама др Глише Стојшића, др Владислава Јовановића и др Ладислава Грабера. Адвокатски испит положио пред испитном комисијом Апелационог суда у Н. Саду 1929.

Отвара адвокатску канцеларију у Панчеву 1929, коју води све до 1950. године, са краћим прекидом после ослобођења, када је радио на правним пословима у Градској општини у Панчеву. Године 1950. пресељава канцеларију у Бачку Тополу. Пензионише се 1969. године.

Др Аладар Дебрецени био је правник широке културе и богате адвокатске праксе. И у Панчеву и у Бачкој Тополи уживао је леп углед и видно поштовање. Веселе нарави и ведрог духа радо је приман у друштву и имао велики круг пријатеља. Узимао је видног учешћа у раду Адвокатске коморе Војводине, па је биран и за члана Управног одбора Коморе, а у више наврата у друге органе Коморе. И после повлачења у мировину интересовао се и даље за рад Коморе и за напредак адвокатуре, у којој је провео читав свој радни век.

Остала је светла успомена на красног човека и часног адвоката др Аладара.

М. Ботић

Гласник издаје и власник је Адвокатска комора Војводине, 21000 Нови Сад, Змај Јовина 20/I. — Телефон: 29-459. Годишња претплата 600.— дин. Претплата за иностранство 48 долара. Цена једног броја 60.— дин.

Тек. рачун 65700-678-2047. Рукописи се не враћају.

У издавању часописа учествује и Самоуправна интересна заједница за научни рад Војводине

На основу мишљења Покрајинског секретаријата за образовање, науку и културу САПВ бр. 418—18 од 23. маја 1973. године. *Гласник* је стручна публикација ослобођена основног и посебног пореза на промет.

РО Штампарија „Будућност", Шумадијска 12, Нови Сад